

Santa Maria de Tagamanent

Tagamanent

Ubicació

Comarca: Vallès Oriental
Lloc/Adreça: Al Turó de Tagamanent
Emplaçament Al cim del Turó. Té diversos accessos, el més comú: des de la Pedralba direcció al Pla de la Calma.

Coordenades:

Latitud: 41.7476
Longitud: 2.29609
UTM Est (X): 441474
UTM Nord (Y): 4621993

Classificació

Número de fitxa 08276 - 1
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Romànic Modern Contemporani
Segle XII-XX
Estat de conservació Bo
Notes de conservació: Restaurada per la Diputació de Barcelona al 1986. El temple està tancat amb reixes situades a les principals obertures.
Protecció Legal i física
Tipus de protecció: BCIN
Europea – Atributs inspire: National Monument Record – Religions i/o funerari
Observacions protecció: BCIN. Decret 1949.
Data aprovació: dv., 22/04/1949 - 12:00
Accés Fàcil
Ús actual: Sense ús
Titularitat Pública
Titular: Diputació de Barcelona. Rbla Catalunya, 126. 08008 Barcelona
Autoria de la fitxa Anna M. Gómez

Descripció

L'estructura arquitectònica conservada de l'església de Santa Maria de Tagamanent, presenta una planta anòmla de creu llatina, amb la capçalera rectangular i la porta principal oberta a ponent, seguint la disposició de les esglésies cristianes. S'estructura entorn de nau central coberta amb volta de canó. Aquí, la volta apareix lleugerament apuntada i dividida en tres trams mitjançant dos arcs torals, un d'ells, al primer tram, arrenca de dues mènsules on s'obren les dues naus laterals, més curtes que la gran i cobertes amb volta de creueria. Aquesta nau és encapçalada per un absis de planta rectangular i de forma asimètric, cobert també amb volta apuntada i amb un cos elevat on hi havia existit el cambril de la Mare de Déu. La nau de tramuntana té un absis rectangular, com la central, mentre que la de migdia no en té, servint la capçalera com a sagristia i lloc de pas que portava cap a la casa rectoral i al tram d'escales que permetien accedir al cambril, d'estil gòtic i amb una portada d'arquivoltes motllurades. Les estructures romàniques es centrarien en una part dels murs laterals a la nau de tramuntana i la capçalera, insinuant una nau única, que segurament estaria coberta amb volta de canó i reforçada amb arcs torals. La fàbrica utilitzada és de carreus ben escairats i lligats amb morter de calç. Als peus de les naus, com veurem més endavant (en el marc de les reformes del segle XVIII) hi trobem dos cossos adossats, afegits posteriorment, d'alçades diferents i cobertes inclinades que es lliuren al cos del campanar. La torre del campanar és al capdamunt de la façana de ponent i té la planta quadrada i la coberta plana amb dues grans obertures de mig punt on hi havia les campanes i una obertura més a cada una de les altres parets. Al mur de ponent hi trobem un òcul central i un portal amb dovelles amb regrad normal i tres arquivoltes sense cap mena de decoració i bastant malmeses, que recolzen sobre columnes de capitells motllurats, típiques també del gòtic tardà. La tècnica constructiva utilitzada en aquest cas és de maçoneria als paraments lateral i posterior, i de carreus de petites dimensions i ben escairats organitzats en filades a la façana principal, mentre que els angles estan reforçats amb grans carreus. L'accés al temple es troba encerclat per un pati tancat que delimita l'àrea del cementiri antic i del que en tenim evidència per les fotografies preses a principis de segle XX i per les restes de murs força malmesos (actualment no conservat). Al seu voltant s'observen restes d'antigues dependències; una de les quals, la casa rectoral, on hi ha una llinda inscrita amb la data de 1736.

Observacions:

Són múltiples les celebracions, tant cristianes com paganes, realitzades a dalt del Turó de Tagamanent. La tradició de romiatges i peregrinacions realitzades en punts elevats i en esglésies i ermites és molt comú a tot Catalunya. En el cas de Tagamanent l'exemple més actual és la celebració de l'Aplec de Primavera que es celebra cada any entre el turó i el collet de Sant Martí (veure fitxa). Però se'n documenten de molt més antics, els més coneguts són els de caire religiós de tradició cristiana, com ara les processons i les peregrinacions, sobretot realitzades en ocasions de sequeres i inclemències meteorològiques (veure fitxa). De caire més pagà, trobem les celebracions dels solsticis (tant el d'estiu com el d'hivern). Així, al cim del Tagamanent, per la vigília de Sant Joan, que és un dels dies més farcits de costums i creences, encenien quatre fogueres al voltant de l'església, encarades als 4 vents i tan grosses, que es veien des de tot el Vallès, el Congost, el Montseny i la Plana de Vic. Els focs es solien encendre per tal de guardar la casa de malalties, de lladres, de marfugues en general, d'embruixaments i de l'atac de mals esperits. J. Amades, també recull d'aquesta festivitat, que la fadrinalla d'Aiguafreda i del Figueró pujaven al cim del Tagamanent, i les noies, sobretot, s'havien lliurat al ball rodó al sò de cançons alegres i saltadores. L'encesa de focs dalt del Turó no només es documenta per Sant Joan, sinó que coincidint amb Nadal s'encenien grans focs, als quatre punts de l'esplanada de Santa Maria, per guiar a la gent de les rodalies cap a missa. També és una costum molt antiga que pel toc de l' Ave Maria del vespre a la vigília de Nostra Senyora de Setembre, que és festa

principal de la Parròquia del Roser de Maig, de Sant Isidre i de Corpus, es facin més focs per tot el voltant del Turó. Una altra llegenda sobre el turó de Tagamanent fa referència a les seves campanes. Al descriure el Turó, Joan Portet diu que a l'Ermita hi havia uns parallamps i que aquests causaven moltes destroces ja que recorda haver vist part de la rectoria i pallissa destroçades pels llamps també recorda les 4 campanes que hi havia, la més grossa diu que se sentia des de Barcelona, era tal el so que hi va haver un campaner que va agafar un mall i la va escardar i tot i així no podien resistir el so. El ressò d'aquestes campanes era tan temut que es va estendre la llegenda arreu i el seu so es va associar a la voluntat del diví.

Història

Les primeres referències documentals que tenim de l'església de Santa Maria daten el seu origen al segle XI, però les intervencions arqueològiques realitzades a finals dels anys 80, evidenciaren l'absència d'estructures romàniques. A les excavacions aparegueren estructures que, segons els autors, podrien formar part de les dependències del recinte del castell, documentat des de l'any 945 (Arxiu Capitular de Vic) del qual no se'n tenia evidència física. L'església apareix esmentada amb la condició de parròquia al llarg del segle XI, fins el 1098 (Serra Vilaró, 1966) quan el vescomte de Cardona i bisbe de Barcelona, Folc, la va cedir a l'abat Begó del monestir francès de Santa Fe de Conques (Llenguadoc) per tal de crear un monestir filial a la gran abadia occitana. Aquest projecte no arribà a realitzar-se i la parròquia de Tagamanent passà a l'església de Sant Martí, fins que, a mitjans del segle XIV (cap el 1361) es traslladà de nou a Santa Maria. El 1282 es documenten els altars de Santa Maria, Sant Joan i Sant Jaume i al 1307, també un altar dedicat a Sant Miquel i un espai pels castlans Tagamanent. En el segle XIV l'església de Santa Maria figura com a simple parròquia del Bisbat de Vic i serà al 1448, arran d'un document on es materialitza una demanda d'ajut per la reconstrucció i dotació de l'església que aquesta es bastirà de nou. Aquest document, localitzat al Registra Gratiarum de l'arxiu del Bisbat de Barcelona, esmenta que el conjunt de Santa Maria es trobava en situació de gran penúria a causa d'un seguit de sismes (el terratrèmol del 24 al 25 de maig amb epicentre a la zona del Vallès) que l'havien afectat seriosament. Es diu que l'església estava enderrocada en diversos punts i que a més de la reconstrucció era necessària la renovació dels ornaments i també els diversos objectes per al culte. Seguidament es procedí a la reconstrucció, pràcticament de nou, de les estructures arquitectòniques. Al llarg del segle XVI s'hi van fer algunes petites obres de manteniment i s'hi van afegir alguns retaules nous, com el de Sant Jaume, fet pel mestre Rafael Andreu; igualment al 1578 es van iniciar un seguit de reformes que van durar fins el 1619 i que van representar una gran remodelació de l'edifici afegint-se dues naus laterals i la Capella del Roser amb el seu retaule corresponent. També es va eliminar el campanar d'espadanya i se'n va construir un de planta quadrada on el 1627 s'hi posà una campana nova, alhora que es refeia la coberta de l'església. Documentalment ens consta que a mitjans del XVII, l'església fou, de nou, objecte d'algunes innovacions convertint-se en un fervorós santuari dedicat al culte marià, és en aquest moment quan es bastí la llegenda sobre la Mare de Déu trobada i es construí l'altar major i també la casa rectoral (1763). Al segle XIX se'ns documenta que al costat esquerra de l'església hi havia l'altar de la Puríssima (conegut també com l'oratori de Vilardebò) i l'altar de Sant Josep; mentre que al costat dret, hi havia l'altar de Sant Isidre (on hi havia la pica baptismal) i l'altar del Roser. A la capella fonda s'hi trobava l'altar del Sant Crist o del Santíssim sagrament. L'altar principal estava dedicat a Santa Maria. Malgrat les destrosses del temple, al llarg dels diversos conflictes bèl·lics, hi va haver un darrer intent de reconvertir el conjunt en casa monàstica. Aquest projecte fracassà i la parròquia es traspassà a l'església de Santa Eugènia del Congost, entre Aiguafreda i el Figaró, el 1940. L'any 1949 el senyor Josep Porter Rovira, va adquirir l'església i la casa rectoral a la parròquia de Santa Maria de Tagamanent representada pel Rev. Adjutori Vilalta i Vilalta. El nou propietari reparà el sòl i arranjà el presbiteri de la nau nord construint-hi dos graons d'accés a l'absis, i l'any 1974 ho va vendre a la Diputació de Barcelona. Tres anys més tard la Corporació va declarar aquesta zona reserva natural i es començà a plantejar la seva restauració i adequació.

Bibliografia

AAVV. (1999). "El Vallès Occidental i el Vallès Oriental". Guies comarcals. Catalunya romànica. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, p. 178-180. AMADES, J. (1950). Costumari Català. Vol. I, Barcelona. p.62. AMADES, J. (1989). Imatge de la Mare de Déu Trobades a Catalunya. Ed. Selecta-Catòlica. p. 398-399. AMICS DE L'ART ROMÀNIC (1984). Santa Maria de Tagamanent. Circular nº 29. ARXIU CAPITULAR DE VIC, Calaix 6, documents 120 i 123. ARXIU NOTARIAL DE BARCELONA, Capbreu de Don Jaume de Rocabertí i de Tagamanent. Notari Joan Carles (1557-1584). CAIXAL, A. (1991). "església de Santa Maria de Tagamanent. Recerca arqueològica". Catalunya Romànica XVIII. Vallès Occidental. Vallès Oriental. Barcelona, p. 430-432. CAIXAL, A; AMIGÓ, J. (1991) "Excavacions a l'església de Santa Maria de Tagamanent (Vallès Oriental, Barcelona)" a Actuacions en el patrimoni edificat medieval i modern (segles X al XVIII): I. La intervenció arquitectònica, II. La recerca arqueològica. Quaderns científics i tècnics, 3, Diputació de Barcelona, p. 191-196. CAIXAL, A; CASTELLANOS, A. (1993). "Església de Santa Maria de Tagamanent" a Quaderns Científics i Tècnics, 5. Servei del Patrimoni Arquitectònic Local. Diputació de Barcelona. p.363-370. CANYAMERES, F. (1970). El Vallès, vigor i bellesa. Barcelona. CATALÀ ROCA, P. (1969). "Castell de Tagamanent" a Els Castells catalans, vol.II, Diputació de Barcelona.p.64-69. FONTSERÉ, E; IGLÉSIES, J. (1971). Recopilació de dades sísmiques de les terres catalanes entre 1100 i 1906. Barcelona. GAVÍN, J.M. (1990). "Santa Maria de Tagamanent" a Vallès Oriental. Inventari d'Esglésies. Arxiu Gavín. GÓMEZ, M. (1992). "Antecedents dels nostres aplecs. Tagamanent i la Cova de la Verge. Associació d'Amics i Veïns de Tagamanent", n. 28. GONZÀLEZ, A ISERN, J. (1985) "Església de Santa Maria de Tagamanent" a 32 Monuments Catalans. Diputació de Barcelona. P. 64-69. HILARI D'ARENYS DE MAR, P. (1968) Santa Fe del Montseny. Barcelona. JUNYENT, E. (1945). Itinerario histórico de las parroquias del obispado de Vic. Vic. PLADEVALL, A. (1984). "Tagamanent". Gran Geografia Comarcal. El Vallès i el Maresme. p.239-241. PLADEVALL, A; CATALÀ, P. (1969). Els castells catalans. Barcelona. PLADEVALL, A. (1970). "Santa Maria de Tagamanent". Hoja Diocesana de Vic. Any X, n.500, p. 28. PLADEVALL, A. (1988). Evocació de Tagamanent. Monografies del Montseny, nº3, Viladrau: Amics del Montseny, p. 81-90. PLADEVALL, A. (1988). "Síntesi històric - geogràfica dels municipis de la vessant vallesana del Congost i Osonenca". Monografies del Montseny, nº3, Viladrau: Amics del Montseny. p. 128-134. PLADEVALL, A.; CATALÀ, P. (1988). "El Castell de Tagamanent". Monografies del Montseny, nº3, Viladrau. Amics del Montseny, p.61-74. PLADEVALL, A; CASTELLANOS, A. (1991). "Santa Maria de Tagamanent". Catalunya romànica vol. XVIII. Barcelona. p. 429-430. PLADEVALL, A. (1991). "El Montseny a l'època medieval: Dominis i jurisdiccions". Monografies del Montseny, nº6, Viladrau: Amics del Montseny, p. 83-106. PLADEVALL, A. (1993). "El Montseny a l'època medieval: l'organització religiosa". Monografies del Montseny, n.8, Viladrau: Amics del Montseny, p. 101-124. PLADEVALL, A. (1997). "El Montseny en època medieval". La Sitja del Llop. Revista del Montseny, 15. Sant Celoni. PUIG I CADAFALECH, J; FALGUERA, A; GODAY, J. (1983). L'arquitectura romànica a Catalunya. Del segle IX al XII. Vol. II.Barcelona. ROSSELL, F.M. (1945). Liber Feudorum Maior. Edició i reconstitució. Barcelona. SERRA VILARÓ, J.(1966). "Els senyors de Cardona" a Història de Cardona, vol. I. Tarragona. UDINA MARTORELL, F. (1951). El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX y X. Barcelona. VIVES, E. (1997). "Personatges de Tagamanent. Tagamanent". Associació d'Amics i Veïns, n. 38.

